Szvorényi értékes vagy legalább érdekes meglátásai elvesznek már avult és magyarázatra, helyesbítgetésre szoruló példáinak áradatában. Zlinszkytől viszont kár volt összefüggő tanulmányokat közölni. A közreadott tanulmányokban helyenként csaknem szóról szóra önmagát ismétli a szerző.

Nagyon lelkiismeretes a közölt szemelvények jegyzetanyaga. Olykor majdhogynem több, mint lelkiismeretes. A kötet „kiváltképp a pedagógusok, az egyetemisták és a középiskolások" számára készült. Minek magyarázza akkor Trója, Spárta stb. nevét, a jakobinusok, sztoikusok kilétét a szépirodalmi műfajok fogalmát? Egy-egy jelentéktelen, nem is nyelvészeti vonatkozású jegyzet önálló lexikoncikké dagad, s közben elvész a jegyzetek legfőbb hivatása: a régi szerző valóban eredeti és értékes meglátásainak fölcsillantása, kellő megvilágításba való beállítása. A bőbeszédűség néha a pontosságnak is kárára válik (237, 365, 422, 570, 573). És miért hasonlítják a jegyzetek a szemelvényekben szereplő nyelvi példaanyagot – mintegy a szerzőt helyesbítve – minduntalan a mai nyelvállapothoz? Ahelyett, hogy eligazítaná, ez inkább megzavarja az olvasót: azt a látszatot kelti, hogy a szerző elvi megállapítása helytelen vagy túlhaladott, pedig valójában nem a stilisztikai fölfogás módosult, hanem a nyelv változott azóta.

Ez a tudománytörténeti rész azonban valószínűleg csak a szakembereket fogja érdekelni. A lexikont és a bibliográfiát viszont csaknem kizárólag dicséret illeti. A stilisztikai fogalmak világos, könnyű meghatározásán és magyarázatán túl illusztráló idézeteket is közöl a szerző, biztos arányérzékkel szán nagyobb teret a súlyosabb kérdések részletes taglalására, és említ egy-egy mondatban apró finomságokat. Ez a rész valóban mindenkihez szól: a szakember és a művelt laikus egyforma haszonnal és örömmel forgathatja. Az utána következő bibliográfiával együtt olyanféle jelentősége lehet a magyar stilisztikában, mint a *Szófejtő szótár*nak az etimológiai kutatások terén: eredményeket összegez, eligazít.

Itt-ott talán többet kívánna az olvasó, vitatkozni is lehet egy-egy cikk megállapításaival. Egészében véve azonban nagy eredményként kell elkönyvelnünk ezt a lexikont. Szerkezeti meggondolásként felvetődik a kérdés: nem lett volna-e hasznos a lexikon cikkeit egybefoglalni a bibliográfia vonatkozó részeivel. Talán mégis a szerzőnek volt igaza: a bibliográfia inkább a szakembernek szól, a közelsége a lexikoncikkek egységes, kiegyensúlyozott megállapításait a viták bizonytalanságának tükrévé változtatta volna, s ez a szakembernek nincs kárára, de a tájékozódást kereső olvasónak igen.

Általános kérdésként egyedül az vetődött föl bennünk, nem kellett volna-e a lexikonban és a bibliográfiában egyaránt helyet adni a verstan fontosabb címszavainak (ritmus, ütem stb.). Hiszen a verstan rendszertani hovátartozása eléggé bizonytalan: irodalomtudomány és nyelvészet között könnyen pad alatt találja magát. A lexikonból hiányzik talán néhány szócikk (pl.: humor), a cikkek példaanyagából egy-két nagyon jellegzetes író (pl. Szabó Dezső) s a bibliográfiából jelentősebb költők, írók neve (Nagy László). Itt-ott a bibliográfia adatait is kiegészíthetnők. A Kovalovszkytól (Nyr. LXXXV. 486.) említett köteteken kívül hiányzik pl. Rónay György: *A regény és az élet.* 1947.; Vértesy Jenő: *A magyar romantikus dráma.* 1913.; Barta János: *Madách Imre.* 1942. Az esszéisták közül többször hiába kerestük Halász Gábor, Szerb Antal, Babits, Kosztolányi írásait. S a folyóiratok feldolgozása sem egyenletes: talán inkább kevesebb folyóiratot kellett volna a szerzőnek kiválasztania, azokból viszont a valóban jelentős cikkeket lehető teljességgel összegyűjtve.

Mindez azonban csak apró igazítás. Az egész munka nagy érték, és őszinte elismerést érdemel.

Jelenits István

Crosnensis Ruthenus, Paulus: Carmina. Edidit: Maria Cytowska. Varsoviae, 1962. Panstwowe Wydawnictwo Naukowe. 211 p. (Bibliotheca Latina Medii et Recentioris Aevi. Vol. 8.)

Lengyel barátaink is jól tudják, hogy a marxista történeti diszciplinák egészséges fejlődése, gyors kibontakozása és eredményessége elképzelhetetlen a forrásszövegek minél teljesebb, alaposabb, korszerű kritikai közzététele nélkül. Ennek jegyében adják ki sorra történeti és kulturális múltjuk legfontosabb forrásait, alapszövegeit. S ebből fejlett humanizmus-kutatásuk is kiveszi a maga részét, melynek beszédes bizonysága, hogy a Kumaniecki professzor szerkesztette *Bibliotheca Latina Medii et Recentioris Aevi* sorozatnak eddig már nyolc értékes kötete látott napvilágot.

Az ismertetendő nyolcadik kötet Paulus Crosnensis Ruthenusnak, a XVI. század elején fellépett lengyel humanista filológus és költő nemzedék egyik reprezentánsának latin verseit és néhány prózai darabját tartalmazza – Kumaniecki fiatal tanítványának, Maria Cytowskának mintaszerű gondozásában.

Paulus Crosnensis sohasem tartozott az európai humanista literatúra csillagai közé, sőt, még a lengyel humanista poéták karában is szerény hely illeti: afféle iskola csinálta poeta doctus, kiből minden jobb egyetem tájékán tucatnyi akadt. Jelentőségét nem is

költői kvalitásai, hanem úttörő érdemei adják. Oly mester volt, ki magánál különb tanítványokat nevelt. S a mi szempontunkból sem érdektelen: Kiadott munkáinak több mint fele magyar vonatkozású.

A krakkói egyetem tanára volt, hol 1507-től – kisebb megszakításokkal – haláláig, 1517-ig, a klasszikus auktorokat, Persiust, Ovidiust, Terentiust stb. prelegálta. A „kisebb megszakítások" idején pedig Magyarországon tartózkodott. Itt – tudomásunk szerint – először 1508-ban próbált szerencsét. S nem is sikertelenül. A krakkói egyetem, melyet a magyar tanulók a XV. század eleje óta egyre sűrűbben látogattak, épp a XVI. század hajnalán lépett előre, s lett a bécsi mellett a közép-európai humanista kultúra egyik fellegvára. Természetesen Paulus Crosnensisnek is voltak magyar tanítványai; közülük a legkülönb a köznemesi családból származott Magyi Sebestyén, kiben kisarjadt és gyümölcsöt is hozott a krakkói mester humanista vetése. A kedvelt (jómódú szülőkkel megáldott!) tanítvány távozta alkalmából – 1508 február 15-ki kelettel – szokványos latin poémát rögtönöz a lengyel magiszter, melyben annak is hangot ád, hogy szívesen vele jönne Magyarországra. S vele is jő, a Krakkóban fellépett pestis elől menekülve.

Magyi Sebestyén apja, Pál, a Perényiek familiárisa, alnádor Perényi Imre oldalán. A lengyel humanista Magyiék révén kerül kapcsolatba Perényi Gáborral, ki a király főkamarása, ugocsai főispán. A humanista műveltségű dúsgazdag főúr (családja 1504-ben emelkedett a főrendek sorába) a profeszszor-költőt szívesen fogadta. Ez meg alaposan kitett magáért, csak úgy ontotta a különféle verselményeket. Életében még nem írt ennyit: vallásos ódákat, panegyriseket és hízelgő alkalmi költeményeket; ezek nagy részét Magyi Sebestyén adta elő a főúri társaság színe előtt. Perényi pedig – humanista mecénáshoz illően – kinyomatta őket Bécsben Winterburger tipográfusnál. Az eddigi szolgálatok jutalmául (hisz a versek zöme az ő dicséretét zengte), illetve a jövőbeniek reményében még egyházi javadalmat is adott a derék krakkói mesternek, ki ennek utána többször is megfordult Perényi udvarában, utoljára 1515-ben; és még két művét ajánlotta magyar mecénásának.

E kettő közül az egyik nagy fontosságú: Janus Pannonius *Guarino-panegyricus*ának kiadása, mely szintén Bécsben került nyomdaprés alá – 1512-ben. Ez Janus műveinek első nyomtatott kiadása, s valójában ezzel indult el a nagy magyar humanista költő európai népszerűsítése és népszerűsödése.

A mondottakból is – azt hiszem – nyilvánvaló, hogy Cytowska kisasszony Crosnensis-kiadása nem egyszerűen a lengyel humanizmus-kutatás belügye; közép-európai érdekű. Mi legalább annyit profitálunk belőle, mint lengyel barátaink, ha nem többet. Például épp e kötet anyaga hívja fel figyelmünket arra az eddig alig méltatott tényre, hogy a magyar főnemesség már a XVI. század elején élvezi és támogatja a humanista literatúrát. S e tény ismeretében sokkal árnyaltabban tudjuk meghatározni humanizmusunk osztálybázisát.

Mint már említettem, Maria Cytowska Crosnensis-kiadása mintaszerű. Kitűnő alapszöveget ád, takarékosan, valóban a legszükségesebbekre szorítkozva jegyzetel. A klaszszika-filológiának, a *Bibliotheca Teubneriana*ban klasszikussá emelt szövegkiadó gyakorlatát követi. Bevezető tanulmánya sem lépi túl a szövegkritikus illetékességének határát.

Persze, azért e kiváló munkának is vannak kisebb szépséghibái. Maria Cytowska sehogy, vagy rosszul tájékozott a magyar szakirodalomban. Crosnensis műveinek az övét megelőző összes kiadását, mint illik is, számba veszi. Csupán Ábel Jenő *Analecta Nova*járól (Bp. 1903.) feledkezik meg, melyben egy sor magyar vonatkozású Crosnensis-vers részben vagy egészben közzé van téve. A *Szent László panegyricus* jegyzeteléséhez Nadányi *Florus Hungaricus*át (megj. 1663-ban), Majláth *Geschichte der Magyaren*jét, Endlichert és Katonát használja, tehát rég elavult, poros szakirodalmat, amelynek ma már csak tudománytörténeti becse van.

Gerézdi Rabán

Jügelt, Karl-Heinz: Hungarica- Auswahl-Katalog der Universitätsbibliothek Jena. Weimar, 1961. Hermann Böhlaus Nachfolger. 341 S. 4 Tafeln. (Claves Jenenses, 10.)

A kötet fiatal szerzője – nemrégiben még Szent-Iványi Béla berlini professzor tanítványa a Finnugor Intézetben – 1958 óta már második munkáját adta ki. Jügelt munkássága e termékenység mellett részünkről annál is inkább megérdemli a figyelmet, mert tervszerű kutatómunkájának középpontjában a jénai egyetem magyar kapcsolatainak feldolgozása áll.

A könyv két részre oszlik. Az első az ún. *Buder-Bibliothek* és az Egyetemi Könyvtár egyéb gyűjteményeinek hungarica anyagát regisztrálja, a második pedig a Jénai Magyar Kör *Bibliotheca Hungarorum*ának szakkatalógusát adja.

A forráskutatás számára mindenesetre az első rész számít értékesebbnek. Főleg Christian Gottlieb Buder (1692–1763) professzor hungarica szempontból mindeddig feldolgozatlan könyvtárának 12 ezer kötetes állománya bizonyult termékeny lelőhelynek.

A kolligátumokat is beleszámítva, Jügelt 18 db XVI. századi, 123 db XVII. századi és